

4. *Famil.* in qua cum certiozem facit de M. Marcello, qui a P. Magio Chilone occisus erat. *Livius lib. 115. Cicero epist. 10. & 11. lib. 13. ad Att. A.* Torquatus eo tempore Athenis exulabat, ad quem sunt Ciceronis epistolæ *lib. 6. Famil.* In quarta epist. Servius Athenis discessisse dicitur.

Cæsar interim liberos Pompeii in Hispania vicit: e quibus Sextus profugit, Cneus pridie Id. April. interfectus est, auctore Hirtio, de *Bello Hisp. cap. 32. & 39.* Dolabella inde in Italiam profectus ad Ciceronem Majo mense venit, *epist. 8. lib. 13. ad Att.* Cæsar deinde in urbem mense Octobri revertit, ut Paterculus *lib. 2. scribit cap. 56.* Initio ejus mensis eum revertisse, ex iis, quæ sequuntur, disces.

In Triumphalibus fragmentis Tabularum Capitolinarum scriptum est, Q. Fabium Maximum cos. an. 708. ex Hispania 3. Idus Octob. triumphasse. Fabius autem consul non fuit, nisi post Cæsar's reditum ex Hispania. Cæsar enim in urbem reverlus consulatu se abdicavit, & in reliquum anni Q. Fabium & C. Trebonium suffecit, auctore Dione *lib. 43.* atque hi sunt consules, quos Cæsar in quarto consulatu sibi in tertio novissimos menses substituisse Suetonius ait in *Cæs. cap. 76.* Jam Cæsar ante Q. Fabium triumphasse non modo ex Dionis Historia cognoscitur, sed & a Quintiliano, *lib. 4. cap. 3.* disertè scribitur.

Quæ cum ita sint, considerandum, quomodo Cæsar ex Hispania revertens a Cicerone tercis Saturnalibus potuerit hospitio accipi, ut videtur

significari *epist. ult. lib. 12. ad Att.*

Post reditum Cæsar's ex Hispania. Cicero apud eum dixit pro *Dejotaro*, quæ oratio extat. Fuerat is tetrarcha Gallogræcia pene totius, & Armenia minoris rex a senatu constitutus. Sed quia bello civili Pompeji partes secutus fuerat, Cæsar, Pharnace devicto, eum parte retrarchiæ multaverat, Armeniamque abstulerat: *Cicero Philipp. 2. cap. 37. Hirtius de Bello Alexandrino, cap. 78.* Cum deinde Cæsar literis Tarracone datis eum bene sperare & bono animo esse jussisset; hoc tempore Cæsar, nepos Dejotari ex filia, Philippi medicum, servum regis corruptum præmiis, ad accusandum dominum Dejotarum impulit. Crimini dedit, regem domi suæ Cæsarem interficere voluisse.

Accusatum domi Cæsar's Cicero hospes ejus defendit, causamque licet tenuem & inopem, tamen scripsit atque ad Dolabellam misit, *epist. 12. lib. 9. Famil.*

Extremo hujus anni die, Q. Fabio Maximo consule mortuo, C. Caninius Rebilus consul hora septima renunciatus est, qui usque ad Kal. Jan. esset, quæ erant futurae mane postridie. Itaque Cicero dixit, eum mirifica vigilantia fuisse, qui suo toto consulatu somnum non viderit, *epist. 30. lib. 7. Famil. Macrobius lib. 2. & 7. Pollio in libro de 30. tyrannis, cap. 8. Plinius, lib. 7. c. 53. Plut. in Cæs. & Dio lib. 43.*

Anno Urbis 709, Ciceronis 63,

Consules fuerunt

C. JULIUS CÆSAR V,
M. ANTONIUS.

Eodem anno, ut monumenta vestita ostendunt, C. Julius Cæsar Dictator IV. fuit, & M. Æmilius Lepidus magister equitum. Cicero post libros quinque de *Finibus*, totidem *Tusculanarum Questionum*, sive *Disputationum* edidit, iisque res ad beate vivendum maxime necessarias aperuit: primus enim est de contemnenda morte, secundus de tolerando dolore, de agritudine lenienda tertius, quartus de reliquis animi perturbationibus, quintus eum locum complexus est, qui totam philosophiam maxime illustrat: docet enim ad beate vivendum virtutem se ipsa contentam, *lib. 2. de Divin. cap. 1.* Utrum vero hi libri ad hunc, an superiorem annum referendi sint, nondum decerno, nec multum refert. De reliquis philosophicis libris deinceps dicemus, si prius acta urbana exposuerimus.

Initio hujus anni M. Tullius Romanus fuit. Kal. quidem Januarii affuit in senatu, cum Cæsar P. Cornelium Dolabellam subrogare sibi, resistente Antonio, voluit, ut cognoscitur *Phil. 2. cap. 32.* vide Plutarchum in *Antonio*.

Lupercalibus, id est, 15. Kalend. Martii, cum Cæsar in Rostris sedens in sella aurea, amictus toga purpurea, spectaret Lupercos: Antonius eum & Lupercis ad sellam accessit &

capiti ejus diadema imposuit: quod Cæsar cum plausu populi rejectit: *Cicero Philipp. 2. cap. 34. 3. 5. & 13. 8. Plutarchus, Appianus, Dio & alii*.

Idibus Mart. Cæsar a conjuratis in Pompeji curia tribus & 20. plagis confossus est. Ejus conjurationis, ut Plutarchus scribit, Cicero particeps non fuit, quamvis M. Bruto familiarissime uteretur. Verum, quia, Cæsare interfecto, statim cruentum alte extollens M. Brutus pugionem, Ciceronem nominatim exclamavit, atque ei recuperatam libertatem est gratulatus, Antonius Ciceronis consilio Cæsarem interfectum postea in senatu dixit, *Phil. 2. cap. 11. Dio lib. 44.* ait, percussores Cæsar's, cum e curia in forum se conferrent, crebro Ciceronem exclamasse.

Receperunt illi se e foro in Capitolium, eoque Cicero etiam cum aliis permultis ascendit, neque tamen adduci potuit, ut ad Antonium iret atque ad defendendam remp. hortaretur: sed, cum ceteri consulares irent, redirent, ipse in sententia mansit, neque Antonium illo die neque postero vidit, ut ipse in *2. Philipp. cap. 35.* testatur: nec verum est, quod *Plutarchus, Appianus, Dio & interpretes Philippicarum* scribunt, postridie Idus senatum in æde Telluris habitum fuisse: nam & in *2. Philipp. cap. 35.* se post diem tertium in ædem Telluris venisse ait, & *epist. 11. & 16. lib. 14. ad Atticum*, id Liberalibus factum fuisse ostendit, id est, a. d. 16. Kalend. April.

Eo die M. Tullius, quantum in ipso fuit, jecit fundamenta pacis, Athe-

Atheniensiumque renovavit vetus exemplum: Græcum etiam verbum usurpavit, quo tum in sedandis discordiis usa erat civitas illa; atque omnem memoriam discordiarum oblivione sempiterna delendam censuit, *Philipp. 1. cap. 1.* Plura scripsi in *ep. 2. lib. 12.* Orosii. Habuit ibi Antonius quoque orationem de concordia, ejusque parvus filius, in Capitolium missus, pacis obles fuit, *Philipp. 1. cap. 1. & 2. cap. 36.* itaque interfectores, ut Plutarchus in *Bruto* scribit, e Capitolio descendunt, & Brutus apud Lepidum, Cassius apud Antonium, ceteri apud alios cœnarunt. Postero die provincie ipsæ in senatu decretæ fuerunt; Bruto Creta. Cassio Africa: Trebonio Asia. Cimbro Bithynia: D. Bruto Gallia citerior.

Sed, cum Cæsar funere elatus & a M. Antonio laudatus esset, plebs cum facibus ad domum Bruti, Cassii & aliorum terendit, atque ægrevi manequè repulsa fuit. Quod historici prope omnes scribunt, & cum illis Cicero *lib. 14. ep. 10. ad Att. & Philipp. 11. cap. 36.* Tum M. Brutus & Cassius urbem reliquerunt, & Antium atque Lanuvium profecti diu ibi otiosi fuerunt, ut *lib. 14. & 15. ad Atticum* videmus.

Cicero quoque initio Aprilis ex urbe rus profectus villas suas lustravit, ut indicant epistolæ illæ, quæ initio *lib. 14. ad Att.* hoc tempore scriptæ leguntur: nec quidquam eo tempore malebat quam rusticari, *epist. 23. lib. 16. Famil.* Hæc autem rusticatio nobis dedit *tres libros de Natura Deorum & duos de Divinatione*, & præterea *dialogum de Sen-*

ente, ut puto. Quamvis enim ante *libros de Divinatione* sic scriptus, ut proœmium *lib. II.* ostendit: tamen hoc anno eum ad Atticum missum arbitror, cum is timidior *tanis* quibusdam commoveretur, & Cicero senectutem contemneret; *epist. 23. lib. 16. Famil.* Ante Idus Maii scriptum fuisse cognoscitur extremo *lib. 14. epist. ad Att.*

Eodem tempore Cicero, cum omnes cogitationes suas in concordia civium defixas haberet, atque omnium, etiam Antonii, amicitiam retinere veller, *epist. 23. lib. 16. Famil.* scripsit *Lalium, sive de Amicitia.*

Romæ interim a consulibus M. Antonio & P. Dolabella, qui Cæsaris locum ceperat, uncus impactus est fugitivo illi, qui in C. Marii nomen invaserat, & in Liviana epitoma *lib. 116.* Chamaces, ab *Appiano lib. 3.* *Apianus* à *Ladonius*, a Valerio Max. *lib. 9. cap. 16.* Herophilus equarius medicus dicitur. De hujus supplicio Attici literas Cicero accepit *17. Kalend. Maii, epist. 8. lib. 14. ad Att.* Mense Aprilis & Majo Antonius Italiam percuravit; Dolabella, absente collega, bustum in foro evertit, *Philipp. 2. cap. 42.*

Plebs enim solidam columnam prope 20. pedum lapidis Numidici in foro in busto Cæsaris staturat & insciperat, PARENTI PATRIÆ: atque apud eandem sacrificabat, vota suscipiebat, & controversias quasdam interposito per Cæsarem iurejurando distrahebat, ut Suetonius in *Cæs. cap. 85.* scribit. Dio *lib. 44.* *Barus* fuisse ait, ad quam Cæsari plebs sacrificia fecerit. Ara nominatur quoque *epist.*

epist. 2. lib. 11. Famil. Cicero columnam vocat, quam Dolabella fustulit, & homines seditiosos, qui illam everfionem indigne ferebant, partim in crucem egit, alios de saxo deiecit, *epist. 17. lib. 14. ad Att. & Philipp. 1. cap. 2.* Meminit ejusdem rei Lactantius *lib. 1. cap. 15.* ubi ait, Dolabellam Cæsaris columnam, id est titulum, evertisse. De hoc factio gratulatur Cicero Dolabellæ consuli, *epist. 14. lib. 9. Famil.*

C. Octavius, qui deinceps imperium tenuit & Augustus dictus est, cum Cæsar, ejus avunculus magnus, Romæ interficeretur, Apolloniæ erat. Factus autem certior de Cæsaris cæde, in Italiam transiit & Neapolim venit *14. Kalend. Maji, epist. 10. lib. 14. ad Att.* Fuit etiam ruri cum Cicrone perhonorifice & amice, *epist. 12. ejusdem lib.* Romam cum venisset, ab Antonio cos. superbe exceptus est. Adiit tum invidiosam Cæsaris hereditatem, quamvis id neque Atiæ matri, neque L. Marcio Philippo vitrico placeret. Quod cum aliis historicis Vellejus *lib. 2. cap. 60.* & Suetonius *Aug. cap. 8.* scribunt.

Adita hereditate Cæsaris, nomen quoque ejus tulit, cumque prius C. Octavius nominaretur, deinceps C. Julius Cæsar Octavianus de more dictus est. Quamquam lex curiata de adoptione ejus anno demum sequente, cum jam consul esset, perlatâ fuerit, auctore Dione *lib. 46.* itaque Cicero cum modo Octavianum, modo Octavium nominat. Deinde aperte (inquit Vellejus) Antonii ac Dolabellæ Consulium erupit furor. Sesterzium septies millies, depositum a C.

Tom. IX.

Cæsare ad eadem Opus, occupatum est ab Antonio. Hinc Cicero in *Phil. 2. c. 38.* Ubi est septies millies sesterzium, quod in tabulis, quæ sunt ad Opus, patebat? Mentionem ejusdem pecuniæ facit *Philipp. 1. cap. 7. & 5. 4. & epist. 16. lib. XIV.* ad *Att. Rapinas*, inquit, scribis ad Opus fieri. Quibus in villis & locis M. Cicero mensum Aprilium & Majum rusticando posuerit *epistola lib. 14. ad Att.* demonstrant, quas illis mensibus scripsit. Hoc quoque ex iisdem & ex *epist. 1. lib. 15.* cognoscitur, A. Hirtium cos. designatum mense Majo cum Cicrone in Puteolano fuisse. Ibi tum sermonem de Fato habitum fuisse ipse initio libri de Fato testatur.

De Timæo Platonis, qui liber de *Universitate* inscribitur, certo sciri non potest, quo tempore scriptus fuerit: quare in Corradi conjecturam, cui liber ille temporibus hiæc videtur conversus, non invitus descendendo: cum præsertim constet, Cicronem, nisi extremo hoc tempore, Græcos scriptores non vertisse. Vide proœmium *lib. 1. de Finib.*

Extremo mense Majo Tullius Romam versus proficiscens, ut *Kalend. Junii* in senatu, sicut Antonius edixerat, adesset, scripsit epistolam, quæ initio *lib. 15. ad Attic.* leguntur. *Kalendis*, cum Antonius Romam se, peragratis veteranorum coloniis, stipatum armis retulisset, senatores metu perterriti repente diffugerunt, *Philipp. 2. cap. 42. 4.* Nonas igitur Cicero ab urbe absiit, *epist. 8. lib. 15. ad Att.* nec in urbem rediisse, nisi pridie *Kalend. Septembr.* videtur.

B b b

EO

Eo tempore de Officiis scribere aggressus est, *epist. 13. lib. 15. ad Att.* sed post reditum e cursu Achaico absoluit. Hoc vero tempore, cum haberet jus legationis libera, ea mente iter in Graciam ingressus est, ut Romæ adesset Kalend. Januarii, quibus Hirius & Panfa consulatum erant inturi, *Philipp. 1. c. 2. & in Ciceroe Plutarchus. 6. Nonas Quintil. ex Arpinati scribens Attico, epist. 26. lib. 15.* ait, se itinera sic composuisse, ut Nonis Puteolis esset, sicut fuit, *epist. 1. lib. 16. ad Atticum.* Cum autem Brundisium, interque illud, quod tritum in Graciam est, Cicero vitaret, ut ait *Philipp. 1. cap. 3.* Velia fuit 13. Kalend. Sextil. *epist. 20. lib. 7. Famil.* eumque diem ibi constitit, *epist. 6. lib. 16. ad Att.* Velia proficiscens *Topica ad Trebatium*, cum secum libros non haberet, memoria repetita, in ipsa navigatione conscripsit, & Rhegio librum ad Trebatium misit 5. Kalend. Sextil. *epist. 19. lib. 7. Famil. & in proemio Topicorum.*

Miserat etiam paulo ante ad Artium duos libros de Gloria, *epist. 28. lib. 15. & 6. lib. 16. ad Att.* Meminit horum librorum ipse *lib. 2. de Officiis cap. 9.* & Gellius *lib. 15. cap. 6.* Scribit in epistolis Franciscus Petrarcha, se hos libros habuisse, qui jam nusquam apparent.

Cicero deinde in Siciliam transgressus Kal. Sext. venit Syracusas. Cum autem postero die venti ipsum ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegini, detulissent; ab eo loco conscendit, ut transmitteret; & stadia circiter 300. proventus rejectus Austro vehementi est ad

eandem Leucopetram. Cumque in tempesta nox esset, mansissetque in villa P. Valerii, comitis & familiaris sui, postredieque apud eundem, ventum expectans, maneret, Rhegini quidam illudres eo venerunt Roma, qui summam spem nuntiabant, fore, ut Antonius cederet, res conveniret, Caesaris interfectores Romam redirent. Addebant etiam, Ciceronem desiderari & subaccusari. Quæ cum audisset, sine ulla dubitatione abiecit consilium profectionis. Itaque celeriter Veliam decessit convenit Brutum, qui cedens Italia cum suis navibus erat apud Halemum fluvium circa Veliam. *Philipp. 1. cap. 3. & epist. 7. lib. 16. Att.* Inde ventis remisque in patriam omni festinatione properavit, *epist. 25. lib. 12. Famil.* Accedenti ad urbem tanta multitudine, ut *Plutarchus* scribit, obviam processit, ut dum ad portas ingredientem excipiunt adventumque gratulantur, dies fere consumptus fuerit.

Videtur autem verisimilius, eum pridie Kal. Septemb. Romam reveritisse, quod Plutarchi narratio ostendit, quam Kalendis, ut ipse significare videtur *epist. 25. lib. 12. Famil.* Kal. Septemb. Antonius senatum habuit de supplicationibus Caesari discernendis, & Ciceronem in curiam vocavit. Qui cum e via langueret, & sibi displiceret, misit pro amicitia qui hoc ei diceret, *Philipp. 1. cap. 5. & 5. 7.* Plutarchus ait, Ciceronem languoris causam opposuisse, cum re insidias metuere ex quadam suspitione & indicio, quod inter viam ei factum erat, videtur. Antonius id ægre ferens, palam in

in senatu, nisi veniret, fabros se missurum, & domum ejus disturbaturum dixit, *Philipp. 1. cap. 5. & 5. 7.* Plutarchus scribit, Antonium milites misisse, quos Ciceronem adducere, vel domum ejus incendere jussit: sed, cum multi intercederent & deprecarentur, pignoribus captis, quievit.

Venit postredie in senatum Cicero, cum Antonius non venisset, locutumque se de republica minus quidem libere quam sua consuetudo, liberius tamen quam pericula minage postulabant, ait *Philipp. 5. cap. 7. At epist. 25. lib. 12. Famil.* scribit, se postredie in summa reliquorum servitate liberum unum fuisse.

Habuit tum in senatu primam Orationem *Philippicam*, in qua primum itionis & reditionis suæ causam exponit: deinde de Antonii injuria & Caesaris actis disputat: ad extremum Antonium & Dolabellam coff. ad rempublicam moderate regendam cohortatur. Tum Antonius ira incensus inimicitias Ciceroni denuntiavit, atque adesse in senatu jussit 13. Kal. Oct. ipse interea septendecim dies de Ciceroe in Tiburtino Scipionis declamavit, & 13. Kal. agmine quadrate in ædem Concordiæ venit, atque in Ciceronem absentem orationem ex ore imparissimo vomuit, omnibusque vitus fuit suo more vomere, non dicere. Ciceroni autem cupienti in senatum venire, per amicos non licuit; eo quod Antonius a Ciceroe cadis initium quereretur, facturum putaretur, *Philipp. 3. cap. 12. & 5. 7. & ep. 25. lib. 12. Famil.*

Antonio M. Tullius respondit scri-

pta nobili & divina, ut Juvenalis ait *Sat. 10. vers. 125.* Philippica secunda, in qua primum crimina sibi objecta refutat, & deinde totam Antonii vitam a pueritia exorfus reprehendit. Nec verum est, quod interpretes ad unum omnes putarunt, Ciceronem illam orationem in senatu præfente Antonio habuisse, sed ita Cicero eam scripsit, quasi in presentem Antonium 13. Kal. Oct. habita esset. Argumento sunt verba illa *cap. 43. Quæro deinceps, num hodiernus dies qui sit ignores: nescis hæc quartum in circo diem ludorum Romanorum fuisse? quartum diem ludorum Romæ in circo fuisse 14. Kal. Oct. ex Kalendario vetere notum est.*

Antonius deinde obviam profectus est legionibus quatuor, quæ in Macedonia a Cesare missæ, post ejus cædem in Italiam reverterunt, ut eas pecunia sibi conciliaret, & ad urbem, vel potius in urbem adduceret: Brundisiumque venit 7. Idus Octob. *epist. 23. lib. 12. Famil. & Philipp. 5. cap. 8.* Profecto Antonio, Octavianus primum a Calatia, mox a Casilino veteranos paternos excivit: quorum exemplum secuti alii brevi in formam justæ exercitus coeque; *Vellejus lib. 2. cap. 61. Cicero epist. 8. lib. 16. ad Att.* Cum autem Antonius Brundisii militibus centenas drachmas promitteret, fortissimæ legiones ejus promissis reclamarent, & congiarium hoc accipere noluerunt. Itaque centuriones domum ad se venire jussit, eosque ante pedes sturule putaretur, *Philipp. 3. cap. 12. & 5. 7. & ep. 25. lib. 12. Famil.*

Antonio M. Tullius respondit scri-

B b b 2 Ci

Cicero tum rusticabatur, atque liberos de Officiis perficiebat, ut cognoscitur *epist. 6.* & sequent. *lib. 16. ad Att.* Sant etiam, qui eo tempore *Paradoxa* scripta fuisse existiment, quod secundo Paradoxo in Antonium invehi videatur: quamvis in proximo de Catone quasi vivo loquatur.

Antonius, cum edixisset, ut adesset senatus frequens a. d. 8. Kal. Decemb. eumque diem obire neglexisset, in ante diem quartum Kal. distulit, adesse in Capitolio iussit. Quo cum de legione Martia & Quarta, quæ relicto Antonio ad Cæsarem Octavianum transferant, nuntius esset allatus, mente concidit, & paludatus in Galliam citeriorem, quam a populo obtinuerat, cum ea D. Bruti provincia esset, properavit, *Dio, Appianus, Vellejus, Cicero ipse Philippica tertia (cap. 8. & 9.)* & sequentibus. Sed Antonium Brutus provincia excludit, atque exercitu obstitens edictum proposuit, quo promittebat, se provinciam Galliam retenturum in senatus populi que Romani potestate, *Philipp. 3. cap. 4. & 15.* Quare cum Cicero 5. Idus Decembr. Romam venisset, ut scribit *epist. 5. lib. 11. Fam.* tribuni pl. dixerunt, ut senatus adesset a. d. 14. Kal. Jan.

Statuerat Cicero ante Kal. Jan. in senatum non venire, sed cum eo die ipso edictum D. Bruti propositum esset, mane in senatum venit. Quod ubi est animadversum, frequentissimi senatores convenerunt, *epist. 6. lib. 11. Fam.* Retulerunt tribuni plebis ad senatum de præsidio consulum designatorum Pansa & Hirtii, ut senatus Kal. Jan. tuto haberi, senten-

tiaque de summa republica libere dici possent.

Tum M. Tullius rogatus sententiam censuit, & præsidium decerneretur, & quæ Octavianus Cæsar egisset, publica auctoritate confirmarentur, & milites, qui ab Antonio ad Cæsarem transfissent, præmiis afficerentur; item ut D. Brutus cæterique provincias suas retinerent, neque cuiquam traderent, nisi qui ex senatus-consulto successisset. Quam sententiam Cicero *Philippica tertia* complexus est, factoque senatus-consulto in ejus sententiam, progressus in concionem, quid in senatu actum esset, populo exposuit, que est *Philippica quarta*. Hujus senatus-consulti meminit etiam *Dio lib. 45.*

Anno Urbis 710, Ciceronis 64,

Consules fuerunt

C. VIBIUS PANSÆ,
A. HIRTIUS.

Kal. Jan. consules statim post solemnem religionem senatum in Capitolio de Antonio, qui tum Mutinam circumferebat, & D. Brutum oppugnabat, habuerunt, ut *Appianus lib. 3.* scribit. Ibi L. Piso & alii nonnulli mitiorem sententiam de Antonio dixerunt, legatoque ad eum mittendos censuerunt. Cicero cum suis id egit, ut hostis Antonius judicaretur. Habuit tum Cicero in senatu *quintam Philippicam*, in qua non modo legationem dissuadet, verum etiam bello Antonium persequendum esse censet: agit etiam de honoribus decernendis iis, qui rempu-

publicam adversus Antonium defendant. Eo die nihil in senatu confectum est: sed controversia usque ad noctem ducta, senatum esse dimissum Appianus scribit. Postridie Antonius hostis, ita ut Tullius censuerat, judicatus fuisse, nisi Salvius tribunus plebis intercessisset. Decrevit tamen senatus, ut D. Brutus laudaretur, quod Galliam Antonio non concessisset: item, ut Cæsar una cum Hirtio & Pansa exercitu illo, quem haberet, bellum administraret, atque statua illi poneretur: ut sententiam loco consulari diceret, consulatumque decem annis prius, quam leges permitterent, illi petere liceret: quantumque pecuniam militibus earum legionum, quæ Antonium reliquissent, parta victoria pollicitus esset, tanta publice daretur.

Hæc *Appianus lib. 3.* ubi addit, insequenti die fuisse decretos legatos ad Antonium cum mandatis, quæ Ciceronem scribere senatus voluerit. *Dio lib. XLV. & XLVI.* eadem ferre narrat, & senatum a Kal. Jan. per triduum habitum, sententiasque dictas, & tandem legationem ad Antonium missam fuisse ait.

Itaque pridie Nonas Jan. factum senatus-consultum fuit, ut Ser. Sulpicius, L. Piso & L. Philippus cum mandatis ad Antonium proficiscerentur. Quam rem M. Tullius eodem die in concione exposuit habita oratione, quam *sexta Philippica* comprehendit. De legatis vide *epist. 8. lib. XI. 14. & 24. lib. 12. Fam.*

Cum legati ad Antonium missi expectarentur, ejusque amici responsa illius confingerent, M. Tullius, metuens, ne senatorum animi ad

pacem inclinarent, habuit in senatu *Philippicam septimam*, in qua pacem tribus de causis dissuadet: Primum, quia sit turpis; deinde, quia periculosa; postremo, quia esse non possit. In legatione Ser. Sulpicius mortem obiit. Piso & Philippus Romam reversi ab Antonio ad senatum intolerabilia postulata retulerunt, *epist. 4. lib. 12. Fam. Dio lib. XLVI.*

Tumultus interim a senatu fuit decretus, quo belli nomen in sententia poni quibusdam non placeret. Id quod Cicero *Philippica octava* reprehendit, quam ante Idus Martias in senatu dixit, gravior invehens in Q. Fufium Calenum, qui Antonium studebat. Deinde, cum de ornando Ser. Sulpicio in senatu ageretur, Cicero *nonam Philippicam* dixit, suadens, ut Sulpicio statua pedestris ænea in Rostris poneretur. Quam sua ætate pro Rostris Augusti extitisse Pomponius *de Origine Juris* testatur.

M. Brutus anno superiore ex Italia in Græciam profectus, cum Athenas venisset, adolescentes nobiles Romanos, quorum magna multitudo illic bonarum artium causa erat, sibi adjunxit. In his fuit M. Ciceronis filius: quem Brutus, ut *Plutarchus* scribit, summis laudibus efferebat, inquit, se illum, si ve vigilaret, si dormiret, admirari, quod animus in eorum generosus, tantumque odium tyrannorum esset. Brutus inde in Macedoniam transgressus Ciceronem filium secum duxit, eoque legato usus multa feliciter gessit, ut *Plutarchus in Bruto* testatur: & Brutus in *epistola* ad Ciceronem patrem, quæ nunc est *quarta* libri, qui

qui ad Brutum extat, ita scribit: *Cicero filius tuus se mihi se probat in-
dustria, patientia, labore, animi ma-
gnitudine, omni denique officio, ut pro-
fus nunquam dimittere videatur cogita-
tionem, cujus sit filius.*

Ut vel hinc eorum imperitia (ne
quid gravius dicam) arguatur; qui
verum esse non putant, quod Cicero
lib. 2. de Officiis, cap. 13. ait, fi-
lium, bello civili a Pompejo alæ al-
teri prefectum, magnam laudem &
a summo viro & ab exercitu conse-
cutum fuisse equitando, jaculando,
omniaque militari labore tolerando.
Sed ad propositum.

Venit M. Brutus in Macedoniam,
cum Q. Hortensio decedenti C. Anto-
nius, Marci frater, succederet. Sed
Hortensius exercitum, quem delectu
habito conscripserat, Bruto tradidit.
Legio etiam, quam L. Piso, lega-
tus Antonii, ducebat, Cicero filio
se tradidit. Equitatus, qui in
Syriam ducebatur bipartito, alter eum
questorem, a quo ducebatur, reli-
quit in Thessalia, seseque ad Bru-
tum contulit: alterum in Macedo-
nia Cn. Domitius adolescens a le-
gato Syriaco, qui a *Plutarcho* Cinna
vocatur, abduxit. P. Vatinius, qui
Dyrrhachium occupaverat, portas Bru-
to aperuit, & exercitum tradidit.
C. Antonius se Apolloniam recepit;
*Cicero Philipp. 10. cap. 5. & 6. Plu-
tar. in Bruto & Dio lib. XLVII.*

His de rebus Brutus litteras pu-
bliche misit, quas C. Panfa consul
coacto senatu recitavit, & Brutum
oratione sua ornavit. Sed Q. Fufius,
rogatus sententiam, Brutum oppu-
gnavit. Contra quem Cicero tum
Philippicam decimam dixit, quam

Brutus *epist. 4.* de literis suis habi-
tam esse contra Calenum ait.

Erat Apolloniæ adhuc C. Anto-
nius cum septem cohortibus, *Philippica*
10. cap. 7. Inde Buthrotum con-
tendens in itinere primum tres con-
hortes amisit, quas Brutus occidit:
deinde prælio cum Cicero filio ad
Byllidem commisso, victus in Bruti
potestatem venit, ut *Plutarchus in*
Bruto scribit.

Antonium Brutus secum diu ho-
norifice habuit, usque eo ut magi-
stratus insignia illi non adimeret.
Quam ejus clementiam Cicero in e-
pistolis ad eum scriptis sæpe accu-
sabat. Sed, cum Antonius Apolloniam
teneret, ante Kal. April. Romam al-
latum fuit de morte C. Trebonii,
quem P. Dolabella Smyrnæ verberibus
ac tormentis quæstionæ publicæ
pecuniæ per biduum habita, inter-
fecit: *Cicero Philippica 11. cap. 2.*
& *Dio lib. XLVII.* Itaque Dolabel-
la a senatu hostis judicatus fuit.

Postridie, cum in senatu ageretur
de imperatore deligendo, qui bello
Dolabellam persequeretur, L. Cæsar
consuit, P. Servilius hoc bellum ex-
tra ordinem mandandum esse: aliis
nonnullis placuit, ut consules, Do-
labellæ persequendi causa, Asiam &
Syriam sortirentur. Cicero sententiam
rogatus *Philippicam 11.* dixit: in qua
primum Trebonii casum deplorans,
Dolabellæ & Antonii crudelitatem
accusat: deinde duabus illis sententiis
refutatis, censet, ut Dolabellam C.
Cassius bello persequatur. Quam sen-
tentiam se, repugnante & irascente
Panfa, dixisse, ad Brutum scribit
epist. 5. Ea sententia dicta, quæ fa-
cile valuisset, nisi Panfa vehemen-
ter

ter obstisset, productus fuit in con-
cionem a tribuno plebis M. Servi-
lio, eandemque rem ad populum sum-
ma contentione egit; *epist. 7. lib. 12.*
Famil.

Extremo anno superiore turbinis
vi simulacrum, quod M. Cicero ante
cellam Minervæ, pridie quam in exi-
lium iret, posuerat, dissipatum, mem-
bris pronum jacuit, fractis humeris,
brachiis, capite, mortem Cicero
portendens, ut *Obsequens & Dio*
lib. XLV. scribunt.

Quinquatribus, id est XIV. Kal.
Apr. senatus decrevit, ut hæc Cice-
ronis Minervæ, custos urbis, re-
stitueretur, *epist. 25. lib. 12. Fam.*
Deinde illata pacis mentione ab An-
tonii amicis, senatus legatos ad eum
decrevit M. Ciceronem & P. Servi-
lium. Sed, cum eam legationem fru-
stra fore Cicero videret, habuit in
senatu *Philippicam 12.* in qua lega-
tionem dissuadet, seque ad eam ob-
eundam idoneum non esse demon-
strat. Meminit hujus legationis Dio
quoque *lib. XLVI.*

Panfa deinde initio mensis Apri-
lis, ut arbitror, ad bellum profecto,
M. Æmilius Lepidus (qui, auctore
Paterculo *lib. 2. cap. 63.* pontifex
Max. in C. Cæsaris locum furto crea-
tus, decreta sibi Hispania, adhuc in
Gallia morabatur) Romam ad sena-
tum misit, ad pacem cum Antonio
faciendam cohortans. Ea de re cum
in senatu ageretur, multi pacem sua-
serunt, quod incertus exitus belli ef-
ficeret, & quod Lepidus ad pacem hor-
taretur, qui exercitum cogere posset.

Tum M. Tullius, rogatus senten-
tiam, *Philippicam XIII.* in senatu
dixit. In qua adversariorum rationes

confutans, pacem cum Antonio &
Antonianis esse non posse docet: &
Antonii animum ex literis ad Hir-
tium & Octavianum missis declarat.
Cicero tum quoque ad Lepidum misit
epist. 27. lib. 10. Fam. in qua il-
lum, ne se in istam pacificationem
interponat, hortatur.

Post professionem Panfæ consulis
turbulentissimum tempus fuit, cum
D. Brutus Mutinæ vix jam sustine-
ret. Itaque cum tristis a Mutina fa-
ma manaret, omneque aut sedis-
simam mortem, aut miserabilem fu-
gam cogitarent, inflati letitia atque
insolentia impii cives famam dissipa-
verunt, Ciceronem pridie Vinalia
cum sacibus descensurum esse.

Interim XVII. Kalend. Maji, ut
Galba ad Ciceronem scribit *epist. 30.*
lib. 10. Famil. seu, ut *Ovidius lib.*
4. Fast. vers. 627. indicat, XVIII.
Kalend. Maji, Antonius prælio ad
Mutinam superatus est.

Habuit paucis diebus post concio-
nem Romæ P. Appulejus tribunus
pl. in qua cum liberare Ciceronem
suspensione fascium velleret, una voce
cuncta concio declaravit, nihil esse
a M. Tullio unquam de republica
nisi optime cogitatum. Duabus tri-
busve horis post optatissimi nuntii
& literæ de victoria Mutinensi ven-
erunt. Quo tempore tantæ multitu-
dinis, quantam urbs capiebat, ad
Ciceronem concursus est factus, a
qua ille maximo clamore atque pla-
usu in Capitolium deductus & in
Rostris collocatus, domum inde re-
ductus est. Hæc sunt apud Cice-
ronem *Philipp. 14. cap. 6. epist. 2. 6.*
& *7. ad Bruto & epist. 30. lib. 10.*
& *6. lib. 12. Famil.*

Pridie Vinalis, id est X. Kalend. Maji, Cicero habuit *Philippicam* 14. in qua supplicationem dierum quinquaginta, trium Imperatorum Panse, Hirtii & Cæsaris nomine ob Antonium hostem superatum decernit; atque ad extremum eos, qui in prælio ceciderant, laudat, eorumque proximis consolatur. De supplicatione L. dierum vide Appianum lib. III.

Cum Hirtius in prælio cecidisset, & Panse ex vulneribus paucis diebus post Bononiæ mortuus esset, rumor percrebuit, Ciceronem consulem factum esse, *epist. 8. ad Brut. Plutarchus & Appianus* scribunt, M. Tullium ab Octaviano ad consularis petitionem inductum fuisse. v. Kalend. Maji senatus habitus fuit de iis, qui hostes iudicati erant, bello persequendis, *epist. 9. ad Brut.*

Dedit eo tempore Cicero plures literas ad D. Brutum & L. Plancum, ut solum Antonium persequerentur, quæ *lib. 10. & II. Fam.* extant. Interim Antonius fuga transgressus Alpes, primo spe colloqui repulsus a M. Lepido, mox sapius in conspectum veniens militum, per averia castrorum proruto vallo a militibus receptus est; *Paterculus lib. 2. cap. 63. Plutarchus in Antonio, Appianus lib. 3.* Lepidus se cum Antonio conjunxit a. d. IV. Kal. Jun. *epist. 23. lib. 10. Famil.*

Pridie Kalend. Quint. Lepidus sententis omnibus hostis a senatu iudicatus est, ceterique, qui una cum illo a republ. defecerant. Quibus tamen ad sanitatem redeundi ante Kalend. Septemb. potestas facta fuit, *epist. 10. lib. 12. Famil. epist. 16. & 19. ad Brut. & Dio lib. XLVI. O.*

ctavianus Cæsar, ut cognovit Antonium a Lepido receptum, ceterosque duces & exercitus consentire pro partibus, causam optimatum sine contestatione deseruit, ad prætextum mutatae voluntatis, dicta factaque quorundam calumniatus, quasi alii se puerum, alii orandum tollendumque iactassent; *Suetonius in Augusto, cap. 12. Paterculus lib. 2. cap. 62. Brutus epist. 20. lib. 11. Famil.*

Tum inter eum & Antonium commercia epistolarum & conditionum facta mentio, quod *Paterculus* scribit. Cumque effecisset, ut milites inter se iurejurando sancirent, cum nullo exercitu, qui C. Cæsaris fuisset, bellum se gesturos, quadringentos milites Romam ad senatum misit, qui consularum sibi nomine exercitus depocerent: cum quidem, cunctante senatu, Cornelius centurio, princeps legationis, rejecto sagulo ostendens gladii capulum, non dubitasset in curia dicere: Hic faciet, si non feceritis vos. *Suetonius in Aug. cap. 26. & Dio lib. XLVI.* ubi addit, Ciceronem subiecisse: Si ita consularum petieritis, eum accipiet.

Militibus re infecta ad Octavianum reversis, Antonium & Lepidum in Italiam acceperunt, atque ipse legiones ad urbem hostiliter admovit, *Suetonius, Dio, & Appianus*: qui scribit Ciceronem tum ad Octavianum venisse, ac paulo post lectica ex urbe fugisse. C. autem Cæsar Octavianus consul cum Q. Pedio statim factus est, ut omnes annales testantur. Consularum Cæsarem in se pridie quam XX. annos impleret, X. Kal. Octobris, *Paterculus lib. 2.*

cap. 65. auctor est. In Liviana epitoma *lib. CXIX.* legitur, Cæsarem consulem creatum esse, cum annos XIX. haberet. *Plutarchus in Bruto* ex Octaviani commentariis refert, ipsam vigesimum annum egisse, cum consul primum est factus. *Eutropius initio lib. 7.* ait, Cæsarem Romam cum exercitu profectum extorsisse, ut sibi vigesimo anno consulatus daretur. *Suetonius in Augusto cap. 31.* scribit, eum in ordinatione anni Sextilem mensem e suo cognomine nuncupasse, quod eo sibi & primus consulatus & insignes viatoris obtigissent. Similiter *Dio lib. LVII.* tradit, Octavianum XIX. die Augusti, eodem, quo primum consulatum ceperat, decessisse.

Cæsar Octavianus eos legem tulit de questione habenda in eos, quorum opera pater occisus esset; *Livius lib. CXX. Appianus lib. 3. Dio lib. XLVI.* Auctor legis fuit Octavianus, tulit Q. Pedius collega: unde lex Pedia nominatur, eaque omnibus, qui Julium Cæsarem interfecerant, aqua ignique interdita est: *Vellejus lib. 2. cap. 67. Suetonius in Nerone, cap. 3.* Consul factus Octavianus Ciceronem, ut *Plutarchus in ejus vita* scribit, valere iussit, & pace cum Antonio Lepidoque facta copias omnes in unum locum contraxerunt, ibique imperium Rom. quasi possessionem aliquam inter se dividerunt.

Partiti sunt autem provincias inter se hoc modo, ut Cæsar utramque Africanam cum Sicilia & Sardinia, Lepidus Hispanias & Galliam Narbonensem, Antonius reliquas Gallias haberet, *Appianus lib. 4. Dio*

lib. XLVI. Inter hos etiam convenit, ut ipsi triumviri reipubl. constituenda per quinquennium essent, & ut suos quique inimicos proscriberet. In qua proscriptione plurimi equites, CXXX. senatorum nomina fuerunt, ut est in *epitoma lib. CXX.* Tu vide Orosium nostrum *lib. 6. cap. 18.* Cæsarem restitisse aliquandiu collegis, ne qua fieret proscripcio, sed inceptam utroque acerbus exercuisse, *Tranquillus in Aug. cap. 27.* ait.

Maximam vero contentionem, inquit *Plutarchus*, Ciceronis proscripcio præbuit, cum Antonius nullam conditionem acciperet, nisi primus ille interficeretur, Lepidus Antonio affectiretur, & Cæsar utrique repugnaret. Congressus horum trium occultus in triduum fuit apud Bononiam, in loco remoto a castris & flumine circumfuso, ut *Plutarchus* non solum in Ciceroe, sed & in Antonio tradit. *Dio quoque lib. XLVI.* scribit, triumviro convenisse in parva insula fluminis, quod Bononiæ præterlabitur. *Appianus initio lib. 4.* ait, eos congressos esse ad Mutinam in Laviniæ fluvii insula. Sed triumvirum copias ad Bononiæ contractas fuisse, *Suetonius etiam in Augusto cap. 96.* auctor est, & Florus, *cap. 5. lib. 4.* tradit pacem inter tres duces factam apud confluentes inter Perusiam & Bononiæ. Ibi ajunt Cæsarem primis diebus, ut *Plutarchus* narrat, pro Ciceronis salute cum aliis concertasse, ac tertio die concessisse, eisque vitam prædidisse, fuitque permutatio ita facta: Ciceronem Cæsar, L. Paulum fratrem Lepidus, L. Cæsarem avunculum Antonius proscribi permisit. *Sed*

386
nihil, ait Paterculus lib. II. cap. 66.
tam indignum illo tempore fuit quam
quod aut Cesar aliquem proferbere
coactus est, & ab illo Cicero proscriptus est.

Cesserat ille sub adventum Triumvirorum urbe, ut ex Livio Seneca lib. 1. *Suaforiarum* 7. refert, pro certo habens, id quod erat, non magis Antonio eripi se, quam Caesari Cassium & Brutum posse. Primo in Tusculanum fugerat, inde transversis itineribus in Formianum, ut ab Cajeta navim conscensurus proficisceretur. Unde aliquoties in altum proVectum cum modo venti adversi retulissent, modo ipse iactationem navis caeco volvente fluctu pati non posset, tedium tandem cum & fuge & vitæ cepit. regressusque ad superiorem villam, quæ paulo plus mille passibus a mari abest, *Morian*, inquit, in patria sepe servata. Haetenus Liv.

Plutarchus vero ita: „ Erat Cicero in Tusculano cum Quinto fratre. Cognita vero proscriptio- ne, Asturam in maritimum Cicero- nis fundum proficisci, atque inde in Macedoniam ad M. Brutum, de cuius victoria læti rumores afferebantur, transire constituerunt. Ferebantur lecticis confecti morore, atque in itinere subsistentes iunctis lecticis inter se casum suum deplorabant. Quintus vero magis angebatur animo, atque inopia illi in mentem veniebat: nihil enim secum se domo extulisse dicebat: Marco etiam perexiguam viaticum erat: facius igitur esse affirmabat, Marcum fuga antecedere, se convasa-

„ tum domum recurrere. Hoc consilio probato, complexi inter se multique lacrymis profusus digressi sunt. Quintus non ita multis diebus post a servis prodius inquisitoribus una cum filio suo interfectus est. „ Ita quidem de Q. Cicero Plutarchus.

Appianus in hanc sententiam: „ Q. Cicero cum filio comprehensus percussores orabat, ut se ante filium necarent. Quod cum filius contra fieri obsecraret, illi se eorum controversiam composituros dixerunt. Itaque alii hunc, alii illum arripientes eodem signo ambos simul occiderunt.

Dio lib. XLVII. ita: „ Q. Cicero- nem M. fratrem filius de medio removit, & quantum in ipso fuit servavit. Nam & patrem occultavit, ut inveniri non posset, & ea de causa tormentis omnibus excruciatum indicium nullum fecit. Sed pater, re intellecta, cum admiratione filii, tum misericordia adductus ultro prodiit, seque ipse percussoribus tradidit.

Redeamus nunc ad Plutarchum. Cicero, inquit ille, Asturam delatus, navem, quam nactus fuit, subitò conscendit, & oram legens Circæum usque vento pervenit. Inde solvere gubernatores cum pararent, vel maris metu permotus, vel Caesaris fidem non plane desperans, in terram egressus est, & millia passuum XIII. fere pedibus Romam versus progressus, animi pendere coepit, sententiaque mutata rursus ad mare descendit, ibique noctem gravibus & incertis cogitationibus traduxit. adeo

ut in animo haberet Caesaris domum clam ingredi, sibi que ante lares ejus manus inferre, atque ita furiales intemperias illi impingere. Sed ab ea ratione cruciatus metu depulsus, alia rursus tumultuosa consilia in pectus instituit. Et servus se ad Cajetam deportandum navigio commisit: ubi prædia habebat, & blandum astate Etesiarum diebus perfolium. Est ibidem supra mare lacellum Apollinis: unde corvi cum clangore ad Cicero- nis navem, quæ ad litus appellebatur, confertim advolarunt, atque ex utraque parte antennæ insidentes partim crocitant, partim rudentum capita rotis tuderunt: idque signum omnibus insaufum est visum. Cicero tamen egressus in villam se recepit & quieti dedit. Ibi corvorum magna pars tristi voce ad fenestram affedit: unus in lectum devolavit, & rostro vestem, qua Cicero tectus erat, paulatim abore ipsius removit.

De eadem re Valerius lib. I. cap. 4. *M. Cicero- ni mors imminens auspicio predicta est: cum enim in villa Cajetana esset, corvus in conspectu ejus horologii ferrum loco motum excussit, & protinus ad ipsum retendit, ac laciniam roge eo usque morsu tenuit, donec servus, ad occidendum eum milites venisse, nuntiaret.* Haetenus Valerius: ex quo perspicue cognoscitur apud Plutarchum in *Karion* mendo- se, non pro Capua, sed Cajeta legi: Quamvis Appianus Capuam nominet, ad quam fuerit hæc Cicero- nis villa, in qua adventantibus inquisitoribus a corvis e somno exci-

tatus sit. Sequitur in Plutarcho: „ Servi hæc aspicientes suam ipsi ignaviam damnarunt, si herilis cædis spectatores esse sustinerent; cumque beatias domino opem ferre ac pro indigno ejus casu sollicitas esse viderent, ipsi eum non defenderent; partim precibus, partim vi impostum læticæ ad mare detulerunt. Interim percussores cum ministris superveniunt, Herennius centurio & Popilius tribunus militum, quem paritidii reum Cicero olim defenderat.

De Popilio hoc multa Seneca in *Declamationibus & Suaforis*. De eodem Valerius lib. V. cap. 3. *M. Cicero C. Popilium Lanatam Picenæ regionis, rogatu M. Cæli, non minore cura quam eloquentia defendit: eumque causa admodum dubia fluctuantem saluum ad penates suos remisit. Hic Popilius postea, nec ve nec verbo a Cicero- ne lesus, ultro M. Antonium rogavit, ut ad illum proscriptum persequendum & jugulandum mitteretur: impetratque desestabilis ministerii partibus, gaudio exultans Cajetam cœcavit, & virum, omisso quod amplissimo dignitatis, certo salubri studio (ita lege e mss.) præstantis officii procatum sibi venerandum, jugulum præbere iussit: ac protinus caput Romane eloquentia, & pacis clarissimam dexteram per summum & securum otium amputavit: eaque sarcina, tanquam opinis spalis, alacer in urbem reversus est. Neque eis scelustum possanti omni succurrat, illud se caput ferre, quod pro capite ejus quondam peroraverat.*

Sequitur apud Plutarchum: „ Percussores cum fores clausas invenissent, C c c 2 „ sent,

sent, eas effregerunt: cumque Cicero non appareret, & ii, qui intus erant, scire se, ubi esset, negassent, ajunt adolescentem quemdam a Cicerone in bonis literis & disciplinis educatum, Quinti fratris liberum, Philologum nomine, tribuno dixisse, lectica per silvestres & opacas ambulationes ad mare deferri. Tribunus igitur cum paucis comitibus circum ambulationes ad exitum currit: Herennius recta per eandem occurrit. Quod ubi Cicero animadvertit, servos lecticam ibi deponere jussit.

Satis, inquit Livius, constat, servos fortiter fideliterque paratos fuisse ad dimicandum: ipsum deponi lecticam, & quietos pati, quod fors iniqua cogeret, jussisse. Appianus scribit multos discurrere quærentes, num alicubi Cicero visus esset: cumque alii benevolentia & misericordia permoti eum in alto esse dixissent, clientem Clodii acerrimi inimici Ciceronis Popilio Lænati tribuno militum indicasse viam, qua lectica deportabatur, eo illum irrupisse, & cum servos longe plures quam ipse secum habebat ad dimicandum paratos vidisset, callide exclamasse. *Tribuni, qui in extremo agmine sunt, ingrediantur: tum servos majorem multitudinem expectantes perterritos fuisse.*

Cicero, ait Aufidius Bassus apud Senecam, paulum remoto velo, postquam ornatos vidit, Ego vero confuso, ait: accede, veterane, & si hoc saltem potes recte facere, incide cervicem. Tremens deinde dubitantique, Quid si ad me, inquis, primum venissetis?

Butridius Niger apud eundem: *Elapsus interim altera parte velle Cicero lectica per agros ferebatur. Sed ut vidit appropinquare notum sibi militem Popilium nomine, memor defensum a se, letiore cultu aspexit. At ille, vir gloriis idipsum imputaturus occupat facinus, caputque decisum, nihil in ultimo fine vite facientis, quod alterutram in partem posse notari, Antonium portat, oblitus se paulo ante defensum ab illo.*

Prominenti, inquit Livius, ex lectica, præbentique immotam cervicem, caput præcisum est: nec satis stolidæ crudelitati militum fuit, manus quoque, scripsisse aliquid in Antonium exprobrantes, præciderunt.

Plutarchus: Cicero mentum, ita ut confluverat, tangens in percussoribus oculos constanter fixit, squaloris plenus, & capillo demissio sectus; ulque eo ut plurimi, Herennio cum jugulante, capita obnubarent. Occisus est præbens cervicem extra lecticam, cum annum jam LXIV. ageret. Præcidit illi jussa Antonii caput & manus, quibus Philippicas scripserat.

Vixit, ait Livius, tres & sexaginta annos: ut, si vis abfuisse, ne immatura quidem mors videri possit. Eusebius: Cicero in Formiano suo ab Herennio & Popilio occiditur LXIV. ætatis sue anno.

Appianus: Occiso Cicerone, quidam equis, alii navigiis incitatis properabant Antonio hunc nuntium perferre, eique in foro sedenti Lænas caput & manum eminus ostendit. Quo ille maxime lætatus, tribunum militum co-

ronavit, & H.S. decies centena millia ei pro maximo premio dedit, quod summum & insensitissimum suum inimicum occidisset.

Plutarchus: Cum membra Ciceronis Romam perlata essent, Antonius, qui tum forte comitia habebat, iis visis exclamavit: Proh scriptorem jam peractam esse: caput autem & manus pro Rostris poni jussit, spectaculum horrendum Romanis, qui se non Ciceronis vultum, sed imaginem animi Antonii videre putabant.

Dio lib. XLVII. Ubi Ciceronis caput allatum fuit, Antonius multis & gravibus probris illatis, illud pro Rostris, loco præ aliis conspicuo, poni jussit, ut unde in ipsum verba faciens auditus fuerat, ibi caput ejus cum manu dextra, quæ simul præcisâ fuerat, conspiceretur. Fulvia vero caput, antequam auferretur, in manus sumpsit, atque atrocibus verbis illudens, & conspuens genibus suis imposuit, & linguam ex ore extractam, acubus, quibus ad capitis ornatum utebatur, compunxit, additis multis iisque execrandis opprobriis.

Livius: Ita relatum caput ad Antonium, jussuque ejus inter duas manuum in Rostris positum, ubi ille Consul, ubi sepe consularis, ubi eo ipso anno adversus Antonium, quanta nulla unquam humana vox, cum admiratione eloquentie auditus fuerat: vix attolentes lacrymis oculos homines intueri truncata membra ejus poterant.

Cicemius Cordus: Præcipue tamen solvit pectora omnium in lacrymas gemitusque visa ad caput ejus deligata manus dextera, divine eloquentie mi-

nistra: ceterorumque cades privatus lucus excitaverunt, illa una communem.

Mortem Ciceronis versibus elegantissimis deploravit Cornelius Severus; in quibus sunt, qui sequuntur: *Abfuit una dies eris decus, istaque lætu*

Conticuit Latie tristis facundia lingua,

Unica sollicitis quondam tutela, saculique.

Egregium semper patrie caput: ille Senatus

Vindex, ille fori, legum, ritusque, rogoque.

Publica vox sevis æternum obtulit armis.

Informes vultus, sparsaque cruore nefando

Canicem, sacrasque manus, operumque ministras

Tanorum, pedibus civis projecta superbis

Proculcarit orans, nec lubrica fata Deoque

Respexit: nullo luct hoc Antonium ævo.

Paterculus post narratam eadem M. Tullii in hæc verba erumpit, cap. 66. *Nihil tamen egisti, M. Antoni, mercedem celestissimi oris & clarissimi capitis abscissi numerando, auctoramentoque funebri ad conservatoris quondam resp. tantique consulis irritando necem.*

Rapuisse tu M. Ciceroni lucem sollicitam, & ætatem senilem, & vitam mitione seniore te principe, quam sub te triumpho vivo mortem: famam vero, gloriamque saculorum atque discolorum adeo non abstulisti, ut auxeris. Vixit, vixitque per omnem seculorum memoriam, dumque hoc vel forte, vel providentia, vel utcumque constitutum verum nature corpus,

pur, quod illo pene solus Romanorum animo vidit, ingenio complexus est, eloquentia illuminavit, manebit incolumis, comitem avi sui laudem Ciceronis trahet: omnisque posteritas illius in te scripta mirabitur, tuam in eum factum execrabitur: citiusque in mundo genus humanum, quam hujus nomen cadet.

Ciceronem hoc anno VII. Idus occisum esse, testimonio Tironis liberti scribit Tacitus in dialogo de Oratoribus cap. 17. Intelligo autem Idus Decembr. quoniam triumviri inierunt V. Kalend. Decembris, ut est in lapide Colotiano. Vixit igitur Cicero annos LXIII. menses XI. dies V. five annos LXIV. minus XXVI. diebus.

Nunc ad extremum illud addam, quod Desiderius Lignamineus Patavinus ante annos sedecim divulgavit. Cum anno Christi M. D. XLIV. Kalend. Decemb. Angelus Apalus Minorita in Zacyntho insula Venetorum, quae in mari Ionio Epiro adja-

cet, apud sacellum D. Mariae Gratiae, non longe a litore maris, ceteri fundamenta ageret, sepulchrum antiquissimum reperit cum hac inscriptione: M. TULLI CICERO HAVE. ET TU TEPTIA ANTONIA. In eodem sepulcro inventae sunt duae urnae vitreae, una major cinerum, altera minor lacrymarum, ut volunt. In majoris fundo erat vitro inscriptum: AVE MAR. TUL. Hoc monumentum ibi in sacratio templi adservatur, & Ciceronis nostri esse putatur. Verum in hujusmodi rebus mihi Epicharmi cantilenam illam *utavato dario* (memento non credere) ad aurem utramque insulurrari facile patior: cum praesertim in Epitaphio quodam, quod in libro manuscripto *aditator* (nullo adscripto auctore) subjicitur, Arpinatem Ciceronem lapide extra Caletam servari inveniam; quem Lignamineus a servis crematum, & in Zacynthum delatum fuisse putat.

TIPOGRAPHUS LECTORI.

QUO tempore hanc Fabricius componebat Ciceronis Historiam, nondum antiquis scriptoribus plerisque is cultus accesserat, quem attulit recentioris industriae opus librorum in capita sectionesque numeris signata distributio. Ergo indicandis auctoribus id fecit, quod tunc omnes. Quanto commodius, si non eorum libros, sed partes singulas, capita, versus notasset? Id supplementi ista habuit editio; non hoc uno nomine aliis omnibus prioribus haecenus vulgaris: quod usus facile monstrabit.

